

# ADANA BÖLGESİNDEN DERLENEN BAZI HALK TIBBİ UYGULAMALARININ TIBBİ ANTROPOLOJİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gülnaz SAVRAN\*

## GİRİŞ:

Kültürel antropolojinin bir uzmanlık dalı gelişen tıbbi Antropoloji geleneksel kültürlerin hastalıktan korunma, teşhis ve tedavi ile ilgili yönünü ve modern sağlık hizmetlerine karşı alıcı toplumların (grupların) gösterdiği tepkileri inceleyerek bu toplumlarda modern sağlık hizmetlerinin kabulünü sağlamaktadır<sup>1</sup>. Çeşitli toplumlarda yapılan tıbbi antropolojik araştırmalar, geleneksel davranış ve alışkanlıkların değiştirilmesi ve ilkel-geleneksel toplumların modern sağlık hizmetlerine uyumları konusunda önemli rol oynamıştır. Tıbbi antropoloji hastalıklara karşı tutum ve davranışların nedenlerini öğrenmemizi sağlayarak bazı soruların çözümlenmesine yardımcı olabilmektedir.

Bugüne kadar yapılan araştırmalar sağlık hizmetlerini etkileyen kültürel değer ve engellerin her toplumda ayrı bir biçim taşıyıp, kültür ve hastalık arasındaki ilişkinin kültürden kültüre değişmekte olduğunu göstermektedir. Günümüzde modern tıp ile geleneksel tıp bir başka deyişle halk tıbbi arasındaki çatışma sosyo-kültürel farklılaşmanın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Her toplumun kültüründe sağlık sistemi kendi değer sistemi içinde değişir. Modern tıbbın doğmasına yardım etmiş olan halk tıbbi kültür içinde şekillenerek bir anlam kazanır. Bu nedenle halk tıbbi geleneksel düşünüş ve inançların etkisi altında kalır. Ülkemizde varlığını koruyan bu uygulamalar modern sağlık hizmetleri üzerinde etkisini göstermekte zaman zaman insan sağlığını ciddi boyutlarda tehdit etmektedir.

Bundan birkaç yıl önce ise zakkumun kanser tedavisine iyi geldiğini duyan televizyon izleyicileri kendi imkânları ile hastalarına zakkumdan ilaç yapmayı denemiş ve çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Toplum olarak yaşadığımız benzer olayları önüne geçebilmemiz için bunlara neden olan koşullarla beraber halk tıbbinin işleyiş kurallarını bilmemiz gerekir. Bu bilgiler, hastalıklara karşı tutum ve davranışların nedenlerini öğrenmemizi sağlayarak bazı sorunların çözümlenmesinde yardımcı olacaktır. Bunun için ülkemizde tıbbi antropolojik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Adana'nın- Aladağ, Düziçi, Feke, Karaisalı ilçe merkezi ve köylerinde yapılan araştırmalar sonucunda pek çok halk tıbbi uygulamalarının modern tıp uygulamaları karşısında varlığını etkili bir şekilde sürdürdüğü saptandı. Bunları dinsel ve büyüsel nitelikteki tedaviler ile halk hekimliği ve geleneksel sağaltmayla ilgili tedaviler olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

### A. Dinsel ve Büyüsel Nitelikli Tedaviler

Halk hekimliğinde hastalık nedenlerinin doğa üstü güçlerden geldiğine inanılır. Bunlar büyüler, cinler, kötü ruhlar vb. dir. Örn:

-Kaşıntı için Bakaya köyündeki ziyarete gidilir orada kurban kesilir, dua okunur ve hasta bu ziyaretin suyuyla yıkanır (KK 5)

-Çocuğu olmayan kadınlar romatizma, astım ve midesinden rahatsız olanlar Ziyaret mağarasına gider buradan su içer, dilek için suya bozuk para atar, dışarıdaki dilek ağacına çaput bağlar ve dua eder.

-Pişik için ölü yıkanan sabun bulunur, ziyaret mağarasından gelen su ve sabun kullanılarak çocuk üç gün çarşamba yıkanır.

-Konuşamayan çocukların ağzı üç defa caminin anahtarı ile kıvrılarak açılır. (KK 10)

-Karın ve mide ağrısı için, yıkama suyundan bir miktar alınır. İçine mantufar çiçeği atılarak kaynatılır. Bu suya şeker karıştırılır ve içilir (KK 5).

-Kurdeşen için, kurt aşığı boyna takılır (KK 14)

-Sıtma olan veya sıtma olmak istemeyen boynuna sıtma muskası yaptırır ve takar (KK 15).

Dinsel tedaviler yatırlara, türbelere, ziyaretlere gidilerek, buralarda yapılan uygulamalardır. Büyüsel nitelikte olanlar ise hocalara ve büyücülere başvurularak yapılan veya hastanın kudretli, sağlıklı, canlı ve cansız kuvvetlerle temasa geçmesini sağlamak, bu gibi nesnelere benzeşmesine, hastalığı başka canlı veya cansız nesnelere aktarılmasını sağlamak amacıyla yapılan uygulamalardır. Yaygın uygulamalardan birisi hastalıktan korunmak amacıyla muska yaptırılıp kullanmaktır. Hazırlanan muska özellikle kalbe yakın taşınır. Bu amaçla yapılan bir sıtma muskasında "sıtma, bu adamı tutma, tutarsan da bırakma" yazılıdır.

## **B. Halk Hekimliği ve Geleneksel Sağaltmayla İlgili Tedaviler**

Bu tedavi biçimlerini beş ayrı grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi;

### **1. Parpılama yani vücuttan kan akıtma yoluyla yapılan tedaviler;**

Bu uygulamalarda özellikle hastalığın nedeni vücuttaki pis kan olarak gösterilmektedir.

-Sinirden saldıran zapt edilemeyen hastaların hastalık nedeni beynine kan inmesi olarak ifade edilir. Bu tip hastaların başına 3 yaşanmış horoz vurulur. Bu uygulamada günlük horoz kesilir, horozun etleri yıkanır. Ayıklanan et dövülerek yumuşatılır. Hastanın saçları kazılır, kafa derisi 5-6 yerinden çok az kanayacak kadar jilette çizilerek kesilir, hazırlanan et başın üzerine beyin ve alnı kapatacak şekilde konularak mavi bir bez ile sarılır. Sarılan et kokana kadar hastanın başında kalır. Bu uygulama hastaya 3 kez tekrarlanır (KK 6).

-İnce Süleymani adı verilen hastalığın belirtisi şişkinlik ve karın ağrısıdır. Bu hastalık böbrek hastalarında görülür. Tedavi için hastanın vücudu 5-6 yerden jilette çizilir. Davar kesilir, hasta bu davarın derisi içine çekilir. Deri bütün vücudunu sarar, sadece hastanın başı dışarıda kalır. Hastanın vücuduna yorgan örtülür. Bu şekilde 5-6 saat kalır. Deri kokunca hasta içinden çıkarılır. Çıkınca bütün vücudu kolonya ile ovulur yemden üzeri giydirilerek yatağa yatırılır ve sıcak tutulur. Hasta bu işlemden sonra 5-6 gün banyo yapamaz, yaparsa fenalaşır (KK 3).

-Yılcık tedavisi için katran, sarımsak, soğan, camız pisi, uslu boya ve çam kabuğundan merhem yapılır. Önce uslu boya ve çam kabuğu bir yerde kaynatılır. Bu suya sarımsak, soğan ve camız pisi bir havanda dövüldükten sonra eklenir. Bu karışım sakız kıvamına gelene kadar pişirilir. 18 gün sabahları yaraya merhem sarılır. Bu işlemden önce yara bir jilette çizilir kanayan yarin üzerine hazırlanan merhem konur (KK 2).

-Yaraların iyileşmesi için yaranın üstü jilette çok az çizilir, üstüne davar derisi çekilir. Deri koktuğu zaman değiştirilir(KK 3).

-Yaraya önce ekmek ufağı ıslanır bağlanır. Yaranın iltihabı olgunlaştıktan sonra üzeri jilette çizilir kanatılır. Kırık bir cam havanda dövülür tülbentten elendikten sonra içine sabun ve bir parça kamyaz kazınır ve bu karışım ateşte pişirilir. Ortaya çıkan merhem yaraya sürülür (KK 2).

-Domuzbaşı adı verilen çıbanın üzeri domuzun azı dişiyle çizilir Çıban kanarsa geçer (KK 14).

-Sarılıklı hastanın alnı jilette çizilir sarımsak ezilerek buraya konur. (KK 8).

-Yılan ve akrep sokmasında, hayvanın soktuğu yer bıçakla yarılır. Kanı akıtılır sarımsakla beraber ayran içilir (KK 17).

-Baş ağrısı için tuz ve yarpuz havanda dövülür, alın jilette çizilir, bu karışım alna sürülerek baş mavi bir çaputla bağlanır (KK 6).

-Kanser hastalarının derisi çizilir üzerine at eti kokana kadar konur. Bu tedavi birkaç kez tekrarlanır (KK 6).

### **2. Bitki Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler**

-Damar tıkanıklığı, gırtlak kanseri, sedef, çocuğu olmayan kadınlara, iktidarsız erkeklere, geceleri idrarını kaçıran yetişkinlere, sonradan olan ruh ve akıl hastalıklarına zaparna ile tedavi uygulanır. Yaklaşık 12 gün süren bu tedavide ilk 6 gün sadece zaparna otunun kaynatılmasından elde edilen su içirilir. Hasta tedavi sırasında içinde har yaprağı, muit yaprağı, kekik, çam, ceviz yaprağı ve zaparna otu olan kaynamış suyun buğusuna tutulur. Bu uygulamaya "çöpe yatırma" denir. Yukarıdaki bitkiler bir kabın içine konulup, kabın ağzı hamur ile sıvanır. İki üç saat kaynadıktan sonra hazır hale gelen karışım hastanın bacaklarının arasına konularak hastanın üzerine yorgan örtülür. Sinir hastalarında dayanamayacak durumda olanlara bu uygulama yapılmaz. Sadece sedef hastalarının vücuduna zaparna suyuyla masaj yapılır. Tedavi süresince hasta sıcak tutulur ve istirahat ettirilir. Hasta banyo yapmaz ve tuvalet kağıdı kullanılır. Bu tedavi genellikle Temmuz 15'ten sonra havalar ısınınca yapılır (KK 6).

-Karaçikan adı verilen ağrılı bir hastalık için menengiç, ceviz, elma, sumak, incir, ardıç yaprağı bir kazanda kaynatılır. Toprağa bir insanın girebileceği bir çukur açılır, kazan bu çukura konur. Hasta bu kazana oturur, üzeri başı dışarıda kalacak şekilde toprakla örtülür. Kazanda kaynayan su toprağın üzerine dökülür. Hasta burada yarım saat kalır. Buradan çıkarılan hastanın üzerine yorgan örtülür ve yatakta 3 gün yatırılır (KK 16).

-Karın ağrısı için; Unla su bulamaç yapılır ve içirilir. Yeni çıkan çam kozalağı kaynatılır ve suyu içirilir. Isıtılmış bir beze katran dökülür ve kama bağlanır (çocuklarda), kuşburnu kaynatılarak içilir (KK 4).

- Boğaz ağrısı için; Turunç pişirilir suyu sıkılır, kalan posa boğaza sarılır. Salatalık kabuğu ve tatlı nar kabuğu boğaza 3-4 gün sarılır (KK 6).
- Nefes darlığı için; Karanfil, ceviz, tarçın, hayat tohumu kaynatılır içilir. Andız pekmezi yedirilir. Dikenli andızın tohumu hap gibi yutulur. Bunu yerken mantufar çiçeği, yayla kekiği, dağ çayı, kokar yavşandan yapılan çay içilir (KK 4).
- Zatürree için; Isırgan lapası hazırlanır, akşam göğüse sürülür, sabah almır(KK 9).
- Yaralar için; Karaçam (Pos) kabuğu, ardiç, sakızlık ağacın kabuğu havanda dövülür, bulamaç haline getirildikten sonra hazırlanan merhem yaraya sürülür. Ardiç ağacının karaçam (Pos) ya da mezleğe ağacının sakızı sürülür. Ebegümece ve şiş otu dövülür yaraya sürülür. Yüğrük otundan bulamaç yapılır ve yaraya sarılır. Çocukların kafasında oluşan yaralara çam sakızı sarılır (KK 8).
- Mide hastalıkları için; Pekmezin içine meşe külü karıştırılır ve sabahlan aç karnına içilir. Mercimek lapası hazırlanır bir bezle karna sarılır. Çam kabuğunun içindeki beyaz kısım toz haline getirilerek içilir. Mürebet otu, dağ kekiği kaynatılarak içilir. Ladinin sakızı hap gibi yapılarak yutulur. Ladine asalak yetişen güvelek kaynatılarak içilir. Kimyon ve nane birlikte kaynatılarak içilir. Aç karnına murt suyu ve yumurta içilir (KK 10).
- İshal olana; Kekik ve mantar çiçeği kaynatılıp içilir. Sumak ezilir içine şeker karıştırıldıktan sonra kaynatılarak içilir (KK 11).
- Kalp hastaları ve sinir hastaları için kuru yel kavağı kaynatılır suyu hastaya 10 gün içirilir. Tedavi süresince hastaya hiç ayran içirilmez (KK 3).
- Verem için 100 gr. Karanfil, 59 gr. Tarçın, Hayat tohumu tencerede kaynatılır, süzülerek 5 gün bu su içilir (KK 2).
- Geç yürüyen ve felç geçiren çocuklar için; Sakız, ardiç ve kekik kaynatılır, bu suyun içine 15-20 kez çocuk oturtulur sonra bacakları yağlanır, 15 gün bu tedavi uygulanır (KK 2).
- Sedef için; San çiçek kurutulur, zeytin yağı ile özenir, kına kıvamı gibi olunca sürülür. Bu merhem ciltte oluşan beyaz lekelere de iyi gelir (KK 2).
- Kanser hastalarına dikenli incirin yaprağı közde pişirilir bu ağrıyan yere birkaç kez uygulanır. Hastalığı iyileştirmese bile ağrıyı azalttığı düşünülür (KK 6).
- Basur için; Mayasıl otu kaynatılarak suyu içilir. Yanında acılı ve ekşili yenmez (KK 4).
- Altına çişini kaçırın çocukların kamına mercimek lapası hazırlanır akşamları bağlanır (KK 6).
- Şeker hastası 40 gün çavdar ekmeği ile suteresi yer yanında ayran içerse iyileşir. Andızın pekmezi şeker hastalarına iyi gelir (KK 4).

### **3. Hayvansal Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler**

- Başı ağrıyan için 8 kilo bal, 8 gün başa yakılır. Bu işlem için her gün bir kilo bal kaynayan suya katılır. Mavi bir bez bu suya daldırılarak hastanın başına konur. Aynı işlem yüz felcine de iyi gelir (KK 6).
- Çıbanın üzerine horoz eti ezilerek konur (KK 6).
- Böbrek hastalarına, yaşamış horozun taşlığındaki ince zar çıkartılır kurutulur toz haline getirilerek içilir (KK 3).
- Yılan veya akrebin soktuğu yer tavuğun ardına sokulursa, tavuk zehiri soğurur ve ölür (KK11).
- El ve ayakta olan kaşıntılar için, Domuz vurulur, karnı kesilir el ve ayaklar domuzun karnından içeri sokulur (KK 14).
- Baştaki kepeklenme ve saç dökülmesinde tosbağa kabuğu ateşte yakılır, külü alınır. Baş önce sabunla yıkanır, sonra ispirto veya kolonya ile silinir bu işlemden sonra kül başa dökülür (KK 6).
- Yaraların iyileşmesi için; Tavuk pisliği sürülür( KK 11).
- Kuduz için; Hayvanın ısırıldığı yere bal sürülür ve o hayvanın kılından yaranın üzerine bastırılır (KK 2):

### **4. Bitkisel ve Hayvansal Kökenli İlaçlarla Yapılan Tedaviler**

- Kan saplıcanı adı verilen karında ağrı ve şişkinlik olmasıyla ortaya çıkan hastalık için hasta ılık suyla yıkanır, karnına hamur gibi sıvanır, bir davar kesilir, kanı bu havuza akıtılır. Bu işlemden sonra kesilen davarın ciğeri, yarpuz ve mercimek unundan hazırlanan lapayla beraber 3 gün süreyle hastanın karnına sarılır (KK 6).
- Karın ağrısı için; Kıbrıs tohumu hastanın cinsiyetine göre tavuk veya horoz ciğeri ezilir, içine karabiber ve tiğrek karıştırılır, bu karışım hastaya içirilir (KK 3).
- Zatürree için; Bir deriye katran dökülür ve göğüse bağlanır (KK 17).

-Bronşit için; Bir fincana bal, rakı, tavşan kanı karıştırılıp içirilir. Hasta çocuksa sırtına tavşan derisi konur (KK 6).

-Siroz hastalarına 10 gün bir bardağa eşek sidiği konur ve içirilir. Bu işlemden sonra ağıza bir kaşık kahve ve yoğurt alınır. Siroz hastasının karnındaki suyu almak için ısırgan otu lapa haline getirilerek karnına bağlanır (KK 9).

-Burnu kanayanlar için; Çam kabuğunun içi kurutulur, havanda dövülerek un haline getirilir, rakıyla hamur haline getirilerek yakı hazırlanır. Bingıldağın üstündeki saç kazındıktan sonra akşamları hazırlanan hamur buraya konulduktan sonra baş bir bez ile sarılır. Bu uygulama 3 kez tekrarlanır (KK 10).

-Yanık için; Saç kesilir zeytin yağına batırılır, yumurta kabuğuyla beraber ateşte yağı çıkıncaya kadar pişirilir. Çıkan bu yağ iyileşene kadar sürülür (KK 10).

-Dili tutulan konuşamayan hastalara bal ve tiğrek karışımı hazırlanarak 5-6 gün yalattılır (KK 6).

#### **5. Değişik Maddelerle Yapılan Tedaviler**

-Başı ağrıyan başını 10 gün rakı ile yıkar(KK 6). -Kamı ağrıyan çocuğun kamı rakıyla silinir (KK 7).

-Böbrek hastaları için suya kireç karıştırılır ve hastaya 10 gün su içirilir(KK 9).

-Yılan, akrep sokması vb. zehirlenmelerde suya toprak karıştırılır, tülbentten süzülen su hastaya içirilir(KK 15).

-Bingıldağı sertleşmeyen çocukların bingıldaklarına sabun eritilerek konur. Sabun burada aylarca kalır(KK 1).

#### **YÖREDE TEDAVİ AMACIYLA KULLANILAN MADDELER**

Hayvansal Mad.

Bitkisel Mad.

Madensel Mad.

Diğerleri

AT ETİ	ANDIZ	KİREÇ	CAM
BAL	ARDIÇ	MUM	EKMEK
CAMI PİSLİĞİ	CEVİZ İÇİ	TOPRAK	HAMUR
DAVAR DERİSİ	CEVİZ YAPRAĞI	USLU BOYA	İSPİRTO
DAVAR KANI	ÇAM KABUĞU		KOLONYA
DOMUZ DİŞİ	ÇAM KİRÇİĞİ		PEKMEZ
DOMUZ ETİ	ÇAM KOZALAĞI		SABUN
EŞEK SİDİĞİ	ÇAM SAKIZI		SU
HAYVAN KILI	DİKENLİ İNCİR(Hint İnciri)		UN
HOROZ CİĞERİ	EBEGÜMECİ		YAĞ
HOROZ ETİ	ELMA		
HOROZ TAŞLIĞI	GÖVELEK		
İNSAN SAÇI	HAR YAPRAĞI		
TOSBAĞA	ISIRGAN OTU		
KABUĞU			
TAVŞAN DERİSİ	İNCİR		
TAVŞAN KANI	KAHVE		
TAVUK ARDI	KARABİBER		

Sağlık hizmetlerinin bir topluma götürülmesinde, önce hizmet götürülecek toplumu iyi tanımak, sağlık alanındaki ihtiyaç ve beklentilerini ve götürülen hizmetlere karşı gösterdiği tepkilerinin nedenlerini bulup ortaya çıkarmak gerekir. Bu da hizmet götürülen toplumun sosyo-kültürel yapısının tanınması ile mümkün olur. Ülkemizde bu konuda yapılan tıbbi antropolojik çalışmalar sonucunda, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı etkileyen kültürel faktörler saptanmıştır. Bunlardan bazıları gelenek ve görenekler, din, batıl inançlar, büyü, kültür bencilliği, mahcubiyet normları ve alışkın olunan davranış kalıplarıdır. Olumsuz ekonomik koşullar, göç ve göçün getirdiği sorunlar, eğitimsizlik, işsizlik gibi faktörler de bu davranışların olumsuz etkisini çoğaltmaktadır. Son günlerde bu konuda bilinçsizce yapılan haber programları ve piyasadan kolayca elde edilebilen bitkisel ilaçlarla tedavi adı altındaki kitaplar da yukarıdaki faktörler arasında yer almaya başlamıştır.

Toplumların sağlık kültürünü belirleyen bir yerde halkın sosyoekonomik düzeyidir. Sosyo-ekonomik kalkınma halkın sağlık kültürünü de olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle kısa vadede halkın geleneksel uygulamalarını kınayarak değil onu eğiterek değişimini sağlamak daha etkili ve yerinde bir girişim olacaktır.

örneklerimizde hastaya uygulanan buğular, bitkisel ve hayvansal yakılar, alkol sıcak tedavi şekilleridir. Yani tedaviyi uyguladıkları hastalığın nedeninin soğuk olduğunu düşünmektedirler. Parpılama, deri giydirme, toprağa gömme, çeşitli hayvanların derisini, etini, kılını tedavi amacıyla kullanma hem ilaçlarla sağaltma, hem de büyüsel sağaltmayla ilgili tedavi şekilleridir. Örn: Hastanın başına horoz etinin tutulması sıcak bir uygulamadır ve geleneksel sağaltmaya girer. Hastanın baş derisinin jilette kesilip kanının akıtılması ve akan kanın et ile olan teması, hastalığa neden olduğu düşünülen sihirli güçlerin "kanama yoluyla ete aktarılmasını amaçlayan bir tedavi şeklidir ve büyüsel sağaltmanın içine girer. Bu uygulamada "temas büyü" söz konusudur<sup>3</sup>.

Yukarıdaki uygulamaların çoğunluğu bitkisel kökenli maddelerden yapılan ilaçların uygulandığı tedavi şekilleridir. Bu ilaçlardan bazılarının insan sağlığını ciddi bir biçimde tehdit edebileceğini düşünsek bile bazılarının zararlı olmadığını göz ardı, etmememiz gerekir. Günümüzde modern tıbbın kullandığı yaklaşık 7.000 adet bitkisel kökenli ilaç vardır<sup>4</sup>.

Toplumumuzda modern sağlık hizmetlerinin öncelikle kabul edilmesini istiyorsak geleneksel tedavi şekillerimizi ve işleyiş kurallarını bilimsel açıdan incelememiz gerekir. Verilen sağlık hizmetlerinin etkin ve anlaşılır bir hale getirilmesi ve sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi gibi toplum sağlığına yönelik hizmet veren personelin, toplumun sosyo-kültürel yapısını tanımada, sosyal antropoloji bilgisine ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle sağlık eğitimi içerisinde tıbbi antropolojiye de yer verilmesi ve bazı durumlarda, antropolog ve sağlık personelinin işbirliği içerisinde çalışmaları, sağlık hizmetlerinin halka ulaşmasını olumlu yönde etkileyecektir.

Bütün bunların yanında ülkemizde halk hekimliği uygulamalarının sona ermesi, ekonomik kalkınma, planlı kentleşme, yüksek okur-yazarlı oranı, kolay ulaşılabilir sağlık hizmeti ve halkın bu konuda eğitilebilmesi ile daha kolay olacaktır. Ayrıca son günlerde geleneksel tıp uygulamalarını haber konusu yapan TV programlarının ve sayıları giderek artan tedavi kitaplarının oluşturduğu potansiyel tehlike göz ardı edilmemeli bu konuda bir denetim getirilmelidir.

### **KAYNAK KİŞİ LİSTESİ**

1. Ali Kılıç, Aladağ Yetimli Köyü, 51 yaşında, ilkokul mezunu, evli, erkek
2. Arzu Kaya, Aladağ Merkez, 67 yaşında, okuma-yazma yok, evli, kadın
3. Döne Karamuk, Düziçi Yazlımazlı Köyü, 67 yaşında, okuma-yazma yok, evli, kadın.
4. Esmâ Durmaz, Aladağ Meydan Köyü, 58 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın.
5. Fadime Aksoy, Feke Akoluk Köyü, 70 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın.
6. Fethiye Kale, Düziçi Yazlımazlı Köyü, 50 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın.
7. Fevzi Yılmaz, Karaisalı Kiralan Köyü, 73 yaşında, okuma yazma yok, evli, erkek
8. Hacı Yalçın, Karaisalı Merkez 64 yaşında, ilkokul mezunu, evli, erkek
9. Hakkı Şener, Feke Belen Köyü, 72 yaşında, ilkokul mezunu, evli, erkek
10. Hatice Kurşun, Aladağ Yetimli Köyü, 55 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın
11. Hüseyi İspir, Karaisalı Bayrakdağı Köyü, 51 yaşında, ilkokul mezunu, evli, erkek
12. İbrahim Çakır, Misis, 77 yaşında, okuma yazma yok, evli, erkek
13. Kadri Bahar, Karaisalı Kapıkaya Köyü, 53 yaşında, okuma yazma yok, evli, erkek
14. Mehmet Dede, Aladağ Merkez, 27 yaşında, ortaokul mezunu, evli, erkek
15. Mehmet Kurşun, Aladağ Merkez, 37 yaşında, ortaokul mezunu, evli, erkek

16. Ümmügülsüm Karabulut, Aladağ Başpınar, 60 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın  
17. Zöhre Yetim, Karaisalı Boztahta Köyü, 71 yaşında, okuma yazma yok, evli, kadın

\*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Çevre Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi ve Kültür Bakanlığı Adana Kültür Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

<sup>1</sup> A.MADEN: "Medikal Antropolojinin Uygulamadaki Yeri ve Önemi", Antropoloji, s: 10, DTCF Yayınlar, Ankara 1982, s.97. 581

<sup>2</sup> G.Savran, Adana Bölgesi Halk Hekimliği Uygulamaları, Adana Kültür Müdürlüğü Folklor Arşivi, Yayınlanmamış Derleme Çalışmaları, 1995-1997

<sup>3</sup> S.V.Örnek: Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşletimlerin Etnolojik Tetkiki, DTCF Yayınları, Ankara 1981, s. 35.

<sup>4</sup> O.Türkdoğan: "Erzurum Bölgesinde Tıbbi Tedavinin Sosyo Kültürel Safhaları" , Türk Etnografya Dergisi, s:11, Ankara 1969, s.35.